

TRVALO UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ A JEHO PRÁVNE GARANCIE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ITS LEGAL GUARANTIES

Emil ČERKALA

ABSTRACT

Law as one of normative systems creates conditions and guaranties of sustainable development of society. By means of law norms it regulates behaviour of personal and legal entities in desirable way. On one side it is the creation of legal enactments and on the other side there is their implementation. Right interpretation of legal enactments of the environment requires professional skills of the problem and knowledge of environmental law as well. Environmental managers are prepared in this way at our faculty.

Keywords: law, normative system, law norm, environmental management, guaranty, sustainable development

ÚVOD

Spoločenské vzťahy v štáte sú upravované rôznymi normatívnymi systémami. Ide predovšetkým o normatívne neprávne systémy a o normatívne právne systémy. Normatívne neprávne systémy (religiózne, etické, politické, ekonomické) zohrali, ale aj v súčasnosti do istej miery zohrávajú dôležitú rolu pri úprave spoločenských vzťahov, vrátane zabezpečovania trvalo udržateľného rozvoja.

U normatívnych neprávnych systémoch sú obdobné pravidlá správania sa, nie je ale pri nich zabezpečená garancia štátu nad ich dodržiavaním, nevyžaduje sa predpísaná a záväzná forma ich publikácie a normy nie sú vynútiteľné štátnou mocou.

Normatívne právne systémy sú charakterizované na rozdiel od normatívnych neprávnych systémov záväznou formou publikácie právnych noriem za ktorými stojí donucovacia moc štátu. Bez absencie normatívnych právnych systémov nebola by možnosť uregulovania a zabezpečenie funkcií štátu ako do vnútra, tak aj mimo neho.

Právnou normou sa rozumie pravidlo správania (obsahujúce príkaz, zákaz alebo dovoľenie niečo urobiť alebo niečoho sa zdržať) vyjadrené v osobitnej štátom stanovenej a uznannej forme (Zbierke zákonov SR), ktorého zachovávanie je vynútiteľné štátnou mocou.

Právo ako všeobecný sociálny regulátor spoločenských vzťahov má svoje historické korene, objavuje sa súčasne so vznikom štátu.

Právny systém štátu je tvorený z vertikálnych (hierarchických) a horizontálne usporiadaných právnych noriem, ktorých vzájomné vzťahy, ako aj vzťahy s prvkami sociálneho systému zabezpečujú jeho funkčnosť a existenciu. Právny systém je subsystémom sociálneho systému. Z toho vyplýva, že je prirodzene s týmto systémom prepojený, pritom ale nie je narušená jeho samostatnosť. Právny systém reaguje na vývoj sociálneho systému vlastným právnym vývojom.

Predmetom úpravy práva životného prostredia sú spoločenské vzťahy, ktoré zahŕňajú správanie sa orgánov, právnických a fyzických osôb vo výkone starostlivosti o životné prostredie (tvorbu a ochranu) a racionálneho využívania prírodných zdrojov v súlade s trvalo udržateľným rozvojom. Regulátorom riadenia (úpravy) spoločenských vzťahov sú teda právne normy upravujúce spoločenské vzťahy v jednotlivých zložkách životného prostredia.

Právna norma je rozhodujúcou časťou celospoločenského systému riadenia, pretože spoločnosť sa riadi ako sme už uviedli aj inými spoločenskými neprávny normatívnymi systémami.

Účinnosť právnej regulácie závisí od reagovania adresátov na úpravu rozhodovacích procesov, od posúdenia miery negatívneho dopadu ako následku za nedodržiavanie predpísaného správania a z toho plynúcej ochoty dodržiavať predpísanú reguláciu.

Právo poľudšťuje (civilizuje) ľudské konanie a vnáša do tohoto konania určitý stupeň kultúrnosti.

VÝSLEDKY

Právo ako jeden z rozhodujúcich prostriedkov regulácie spoločenských vzťahov už v základnom zákone FZ ČSFR č.17/1992 Zb. o životnom prostredí v znení neskorších predpisov vymedzuje okrem iných pojmov aj pojem - princíp „trvalo udržateľný rozvoj“.

Ide o taký rozvoj, ktorý súčasným i budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojovať ich základné životné potreby a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov. Ide o rozvoj integrujúci ekologické, ekonomické a sociálne aspekty, pričom rešpektuje limity racionálneho využívania prírodných zdrojov.

Trvalo udržateľný rozvoj je garantovaný právnymi normami. Od kvality formulácie právnych noriem v právnej úprave jednotlivých zložiek životného prostredia je závislá realizačná prax a primeranosť ochrany a tvorby životného prostredia v intenciiach trvalo udržateľného rozvoja. Dynamika zmien právnych predpisov a najmä zákonov spôsobuje, že právne normy sa nestačia „udomáčniť“ vo vedomí fyzických osôb a už sú prijímané zmeny. Spôsobuje to problémy v interpretácii a v uplatňovaní rozhodovacej činnosti prokuratúry, súdov a správnych orgánov, ale aj v ich dodržiavaní fyzickými osobami, fyzickými osobami oprávnenými na podnikanie a právnickými osobami. Tvorba právnych predpisov v oblasti životného prostredia sa okrem iného musí opierať o relevantné výsledky vedy a výskumu, princípov environmentálneho práva EÚ, a zásad prijatých už v zákone č.17/1992 Zb.

Vedecké poznanie upravovaných skutočností v návrhu zákona umožní akceptovanie zovšeobecnených systematizovaných objektívnych poznatkov z daného a súvisiacich vedných odborov, rôznych sociologických väzieb a dosahov, ochrany a realizácie hodnôt spoločnosti, hospodárnosti, účelnosti, priorít vrátane prognóz a možných variant vývoja.

V duchu Ria boli prijaté dokumenty Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky; následne Národné environmentálne programy (NEAP I., NEAPII.); uznesením Vlády SR č.978/2001 a uznesením NR SR č.1989/2002 bola prijatá Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja (NSTUR), ktorá má zásadný význam pre ďalší vývoj a napredovanie spoločnosti s prihliadnutím na rozvoj environmentálny, hospodársky, ekonomický a sociálny. Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja vychádza z ustanovení AGENDY 21 zohľadňujúc v nej stanovené zásady.

Človek stojí v centre záujmu o trvalo udržateľný rozvoj, má právo na zdravý a produktívny život, ktorý je v súlade s prírodou. Právo na rozvoj musí byť naplňované tak, aby zodpovedalo rozvojovým a environmentálnym potrebám súčasných a budúcich generácií. V záujme dosiahnutia trvalo udržateľného rozvoja musí ochrana a tvorba životného prostredia tvoriť integrálnu súčasť procesu rozvoja a nemôže byť chápaná izolovane. Je upravená predovšetkým záväznými normami právnych predpisov.

Právo životného prostredia sa realizuje predovšetkým činnosťou štátnych orgánov a to nielen vydávaním aktov aplikácie práva, ale zahŕňa i kontrolnú, organizačnú, informačnú a výchovnú činnosť, ktorá nemusí vyústiť vo vydanie individuálneho správneho aktu – rozhodnutia vo veci.

Kvalita činnosti štátnych orgánov je závislá na manažéroch, od ktorých sa očakáva brilantná komunikácia, odbornosť, schopnosť presadzovania právnej regulácie upravenej pozitívnym právom.

Súčasťou každej riadiacej činnosti musí byť cieľavedomé pôsobenie na proces realizácie práce, organizáciu, štruktúru a pracovnú činnosť zamestnancov, efektívnosť a kvalitu nimi odvedenej práce.

Environmentálni manažéri v štátnych orgánoch (orgánoch štátnej správy) vykonávajú svoju činnosť na základe pozitívneho práva, čím súčasne zabezpečujú a vykonávajú štátnu moc na príslušnej úrovni štátneho orgánu. Očakáva sa od nich kvalifikované a právne nespochybniteľné riešenia v starostlivosti o životné prostredie a racionálne využívanie prírodných zdrojov v súlade s trvalo udržateľným rozvojom.

Znalosť aplikácie právnych predpisov (hmotnoprávných a procesnoprávných) a ich interpretácie, prakticky možné riešenia (tie vyplývajú z nadobudnutého vzdelania v odbore a odborných praktických skúsenosti) vo vzťahu k právnickým a fyzickým osobám vrátane fyzických osôb oprávnených na podnikanie, forma komunikácie s týmito subjektami tvorí základ právnej kultúry, formovanie právneho vedomia a celkovej kvality zastavanej funkcie environmentálnym manažérom.

Ako z textu a potrieb praxe vyplýva, venujeme zvýšenú pozornosť vzdelávaniu študentov v právnych disciplínach v rámci akreditovaných študijných programov, zvlášť pozornosť je venovaná environmentálnym manažérom. Našou snahou je pripraviť pre prax absolventov, ktorí budú odborne zdatní v riadení a kompetentní v aplikácii právnych predpisov práva životného prostredia.

Absolventi študijného programu Environmentálny manažment sú pripravovaní pre všetky stupne špecializovanej štátnej správy životného prostredia, samosprávy, hospodárskej sféry, tretieho sektora a individuálneho podnikania.

Z právnych disciplín uvádzame nasledovné stručné charakteristiky predmetov, ktoré sa na FEE TU vo Zvolene vyučujú:

Environmentálne právo SR

Predmet je zameraný na objasnenie úpravy spoločenských vzťahov zahrňujúcich správanie orgánov právnických a fyzických osôb vo výkone starostlivosti o ŽP, ako aj pri racionálnom využívaní prírodných zdrojov v súlade s trvalo udržateľným rozvojom. Z legislatívneho pohľadu sú analyzované ústavnoprávne regulovania starostlivosti o environment, zložky environmentu, funkcie štátu a v neposlednom rade vymedzenie pojmov, princípov, zásad práva ŽP a práva občana na ŽP. Predmet sa zaoberá vznikom, stratégiou a prioritami štátnej environmentálnej politiky a Národným akčným programom SR. Predmet poskytuje v koncíznej forme základy práva SR, ktoré sú nevyhnutné pre prácu environmentálneho manažéra.

Verejná správa, správne a environmentálne právo

Predmet je zameraný na tri základné oblasti a to na zloženie a fungovanie verejnej správy (štátnej správy, samosprávy a verejnoprávnych inštitúcií), správneho práva a to predovšetkým správneho konania, kontroly v štátnej správe a samospráve a na úpravu spoločenských vzťahov v starostlivosti o vybrané zložky environmentu. Dôraz je položený na inštitucionálne zabezpečenie starostlivosti o environment. Predmet sa zaoberá vznikom, stratégiou a prioritami štátnej environmentálnej politiky a Národným akčným programom SR. Študujúci dostávajú ucelený obraz o subjektoch práva životného prostredia.

Správne právo ŽP

V predmete sa analyzuje systematika správneho práva s dôrazom na správne právo procesné – rozhodovacie procesy, inštitúty správneho konania vrátane preskúmavania individuálnych správnych aktov – rozhodnutí a spôsoby ich výkonu. Vypracovávanie individuálnych správnych aktov - rozhodnutí v životnom prostredí na modelových situáciách. V správnom práve hmotnom pozornosť je zameraná na jednotlivé druhy činnosti štátnej správy a samosprávy vo vzťahu k environmentu. Osobitne je zvýraznený výkon kontrolnej činnosti a kompetencie a právomoci orgánov verejnej správy v environmente, riadenia štátnej správy a samosprávy vrátane životného prostredia.

Pracovné prostredie

Definovanie pracovných podmienok, vplyv a ich vzťahy na pracovné prostredie. Prehľad vybraných škodlivín pracovného prostredia, ich analýza a ochrana zamestnancov. Riešenie hygienických požiadaviek, expozíciu škodlivými faktormi pracovného prostredia. Fyziologické, psychologické poznatky ergonómie, režim práce a odpočinku. Ďalej sa zaoberá bezpečnosťou, vyhradenými technickými zariadeniami, rizikami, prevenciou a auditom v manažérskej činnosti.

Do výučby je zaradené predchádzanie škodám a náhradou škôd, spôsobených na zdraví zamestnancov pracovným prostredím. Je zdôraznená nevyhnutnosť prijímania opatrení v pracovnom prostredí s dosahom na ostatné zložky životného prostredia a obyvateľstvo.

Verejná správa a environmentálne právo

Zoznámiť študentov so základami práva, verejnou správou a jej diverzifikáciou a inštitucionálnym zabezpečením životného prostredia. Aplikácia kontrolného systému vo verejnej správe. Prehľad o správnom konaní, jeho cieľoch a význame, doručovaní písomnosti a pod. Význam a rozdiel medzi hmotnoprávnymi a procesnoprávnymi predpismi. V environmentálnom práve, pozornosť je venovaná jeho zložkám a analýze vybraných zložiek environmentu.

Medzinárodné právo životného prostredia EÚ

Cieľom predmetu je oboznámenie študentov so systémom medzinárodného práva verejného, medzinárodného environmentálneho práva a práva EÚ, jeho vývojom, súčasnosťou a perspektívou. Naučiť študentov vnímať riešenie vnútroštátnych environmentálnych problémov v kontexte práva EÚ. Medzinárodnoprávne akty orgánov medzinárodných organizácií a ich právna relevancia. Pramene environmentálneho práva EÚ,

medzinárodné zmluvy a transformácia zmluvných záväzkov do vnútroštátneho práva. Úprava legislatívnej činnosti EÚ.

Štátna a medzinárodná environmentálna politika

Cieľom predmetu je poskytnúť poznatky o svetovej environmentálnej politike, informácie o najaktuálnejších problémoch riadenia životného prostredia vo svete, o medzinárodných inštitúciách, zameraných na ochranu ŽP. Informovať o vzťahu národnej environmentálnej politiky ku medzinárodnému daniu. Rozvoj environmentálnej politiky. Idea trvalo udržateľného rozvoja. Rio Summit 1992 a následné konferencie. WSSD Johannesburg 2002. ŽP v rámci OSN. UNEP, CSD a ostatné agencie. Medzinárodné dohovory. Environmentálna politika EÚ. DG Enviro. Lisabonský program a Goteborgský doplnok. Aktuálne problémy svetovej a európskej environmentálnej politiky. Environmentálna politika SR. Stratégia TUR SR. Inštitucionálne zabezpečenie environmentálnej politiky v SR.

ZÁVER

Záverom môžeme konštatovať, že pre jednotlivé predmety sú vypracované resp. sú v štádiu rozpracovania učebné pomôcky – učebnice a skriptá, čo do značnej miery prispieva ku kvalite vzdelávania budúcich environmentálnych manažérov. Od vedomostnej úrovne manažérov je odvislé uplatňovanie Agendy 21 a environmentálnych ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja v rozvojových koncepciách hospodárstva. Napĺňanie environmentálnych ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja vždy sa bude odvíjať kvalitnej legislatívy postavenej na vedeckom poznaní.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] ČERKALA, E. A KOL., 2009: Environmentálne právo SR. - Technická univerzita vo Zvolene. Zvolen. ISBN 978-80-228-2010-3
- [2] ČERKALA, E. - KOČICKÁ, E. A KOL., 2010 : Environmentálny manažment a environmentálne manažérske a auditórske systémy. Technická univerzita vo Zvolene, Zvolen. ISBN 978-80-228-2130-8
- [3] KANÁRIK, I., 1998: Teória štátu a práva. - PF UPJŠ, Košice
- [4] NECVETAJEV, A. G., 2006 : Ekologičeskoje pravo. - MGU Moskva. ISBN 5-7764-0464-9

ADRESA AUTORA

Emil ČERKALA, JUDr. et PhD., Katedra UNESCO, Fakulta ekológie environmentalistiky, Technická univerzita vo Zvolene, T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen, e-mail: cerkala@tuzvo.sk

RECENZENT

Ervin Lumnitzer, prof. Ing., PhD., Katedra environmentalistiky, Strojnícka fakulta, Technická univerzita v Košiciach, P. Komenského c. 5, 040 01 Košice, Slovenská republika